

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

**GLOBAL TRENDS IN THE WORLD EDUCATION SYSTEM OF THE XX
CENTURY**

Students of Termiz State Pedagogical Institute:

Qilicheva Sevinch

qilichevasevinch77@gmail.com

NURILLAYEVA IRODA

nurillayevairoda93@gmail.com

Abstract: This topic analyzes the global trends that occurred in the world education system during the XX century. Over the course of the century, important processes such as the expansion of compulsory general education, the massification of higher education, the renewal of pedagogical approaches, the introduction of innovative technologies in education, and the strengthening of the principles of humanism and inclusivity were formed. Additionally, the international integration of education, the emergence of global assessment systems, and the development of the concept of lifelong learning are highlighted as the main features of the XX-century education system. These trends serve as a solid foundation for the development of modern education today.

Keywords: XX-century education system, global trends, compulsory general education, higher education, quality of education, pedagogical innovations, student-centered education, technologies, distance education, inclusive education, equality in education, international integration, PISA, TIMSS, lifelong learning, competency-based approach.

XX ASR JAHON TA'LIM TIZIMIDAGI GLOBAL TENDENSIYALAR

TERMIZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI TALABALARI

QILICHEVA SEVINCH

qilichevasevinch77@gmail.com

NURILLAYEVA IRODA

nurillayevairoda93@gmail.com

JOURNAL OF PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH VOLUME-1, ISSUE-2, 2026

Annotatsiya: Ushbu mavzuda XX asr jahon ta'lim tizimida yuz bergan global tendensiyalar tahlil qilinadi. Asr davomida ta'lim sohasida majburiy umumiy ta'limning kengayishi, oliy ta'limning ommalashuvi, pedagogik yondashuvlarning yangilanishi, ta'limda innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi hamda insonparvarlik va inklyuzivlik tamoyillarining kuchayishi kabi muhim jarayonlar shakllandi. Shuningdek, ta'limning xalqaro integratsiyasi, global baholash tizimlarining paydo bo'lishi va umrbod ta'lim konsepsiyasining rivojlanishi XX asr ta'lim tizimining asosiy xususiyatlari sifatida ko'rsatib beriladi. Mazkur tendensiyalar bugungi zamonaviy ta'limning rivojlanishida mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: XX asr ta'lim tizimi, global tendensiyalar, majburiy umumiy ta'lim, oliy ta'lim, ta'lim sifati, pedagogik innovatsiyalar, o'quvchi markazli ta'lim, texnologiyalar, masofaviy ta'lim, inklyuziv ta'lim, ta'limda tenglik, xalqaro integratsiya, PISA, TIMSS, umrbod ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv.

XX asr jahon ta'lim tizimi tarixida eng muhim va tub burilishlar yuz bergan davr hisoblanadi. Bu asrda ta'lim jamiyat taraqqiyotining asosiy omiliga aylanib, davlatlar iqtisodiy, ilmiy va madaniy rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynay boshladi. Ta'lim tizimida ko'plab global o'zgarishlar, yangi yo'nalishlar va umumiy tendensiyalar shakllandi.

Eng avvalo, XX asrda ko'pgina mamlakatlarda majburiy umumiy ta'lim keng joriy qilindi. Ya'ni har bir bola maktabda o'qishi shartligi qonuniy asosda belgilandi. Bu jarayon savodsizlikni kamaytirish, aholining bilim darajasini oshirish va jamiyatda teng imkoniyat yaratishga xizmat qildi.

Shuningdek, oliy ta'limning ommalashuvi ham asosiy global tendensiyalardan biri bo'ldi. Universitetlar soni ko'paydi, oliy ta'limga kirish imkoniyatlari kengaydi. Ilm-fan va texnika taraqqiyoti oliy malakali mutaxassislarni tayyorlashni talab qilgani uchun oliy ta'lim jamiyatda muhim o'rin egallay boshladi.

JOURNAL OF PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH VOLUME-1, ISSUE-2, 2026

XX asrda ta'lim sifatiga bo'lgan e'tibor ham kuchaydi. Ta'lim tizimida standartlar, o'quv dasturlari, baholash mezonlari va o'qituvchilar malakasini oshirish tizimi rivojlandi. Davlatlar ta'lim samaradorligini oshirish uchun yangi islohotlar amalga oshira boshladi.

Bu davrda pedagogik yondashuvlarda ham katta o'zgarish yuz berdi. An'anaviy o'qituvchi markazidagi ta'lim o'rniga o'quvchi markazidagi ta'lim shakllandi. O'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi, faolligi va shaxsiy qobiliyatlarini rivojlantirishga e'tibor kuchaydi. Dewey, Vygotskiy, Piaget kabi olimlarning pedagogik g'oyalari ta'lim tizimiga katta ta'sir ko'rsatdi.

XX asrning ikkinchi yarmida ta'limda texnologiyalarning kirib kelishi ham muhim tendensiyaga aylandi. Kompyuter, televizor, multimedia vositalari va internet ta'lim jarayoniga asta-sekin joriy qilinib, masofaviy ta'lim va yangi o'qitish metodlari paydo bo'ldi.

Ta'limda tenglik va inklyuzivlik g'oyalari ham XX asrning muhim global yo'nalishlaridan biri bo'ldi. Irqi, millati, jinsi yoki jismoniy imkoniyatidan qat'i nazar, har bir insonning ta'lim olish huquqi xalqaro miqyosda tan olindi. Nogironligi bo'lgan bolalarni umumiy ta'lim tizimiga jalb qilish, gender tengligini ta'minlash kabi masalalar dolzarb bo'lib qoldi.

Bundan tashqari, ta'limning xalqaro integratsiyasi va global baholash tizimlari shakllandi. PISA, TIMSS kabi xalqaro dasturlar orqali mamlakatlarning ta'lim sifati solishtirila boshlandi. Ta'limni xalqaro standartlarga moslashtirish jarayoni kuchaydi.

Umuman olganda, XX asr jahon ta'lim tizimi uchun modernizatsiya, ommalashuv, innovatsiya va insonparvarlik tamoyillari bilan xarakterlanadi. Ta'lim endilikda faqat bilim berish emas, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirish, jamiyatga moslashtirish va global raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashga xizmat qiladigan muhim ijtimoiy institutga aylandi.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

XX asr jahon tarixida fan, texnika, sanoat va madaniyatning mislsiz rivojlangan davri bo'lib, bu jarayon ta'lim tizimiga ham kuchli ta'sir ko'rsatdi. Ta'lim endilikda jamiyat taraqqiyotining eng muhim omili sifatida qarala boshladi. XX asr davomida dunyo mamlakatlarida ta'lim tizimida tub o'zgarishlar yuz berdi va bir qator global tendensiyalar shakllandi.

XX asrda eng asosiy o'zgarishlardan biri majburiy umumiy ta'limning joriy etilishi bo'ldi. Ko'pgina davlatlarda boshlang'ich va o'rta ta'lim barcha bolalar uchun majburiy bo'lib qoldi. Bu savodsizlikni kamaytirish, jamiyatning bilim darajasini oshirish va har bir shaxsning ta'lim olish huquqini ta'minlashga xizmat qildi. Natijada, maktab tarmoqlari kengaydi, yangi o'quv muassasalari qurildi va o'quvchilar soni keskin oshdi.

XX asrda oliy ta'lim ham katta rivojlanish bosqichiga kirdi. Universitet va institutlar soni ko'paydi, oliy ta'limga kirish imkoniyatlari kengaydi. Avvallari faqat ma'lum tabaqa vakillari oliy ta'lim olgan bo'lsa, XX asrga kelib bu imkoniyat keng ommaga taqdim etildi. Ayniqsa, sanoatlashuv va ilmiy-texnik taraqqiyot yuqori malakali mutaxassislarni talab qilgani sababli oliy ta'lim muhim ahamiyat kasb etdi.

Asr davomida ta'limning sifati va samaradorligiga katta e'tibor berila boshlandi. Davlatlar ta'lim tizimini isloh qilish, o'quv dasturlarini yangilash, standartlarni belgilash va baholash tizimini takomillashtirishga intildilar. O'qituvchilarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish bo'yicha maxsus institutlar faoliyati yo'lga qo'yildi. Ta'lim jarayonida ilmiy asoslangan metodlar va pedagogik innovatsiyalar keng qo'llanila boshladi.

XX asrda pedagogika fanida yangi g'oyalar paydo bo'ldi. An'anaviy, qat'iy tartibga asoslangan ta'lim o'rniga o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim shakllandi. O'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va faolligini rivojlantirish asosiy vazifaga aylandi. J.Dyui, L.Vigotskiy, J.Piaje kabi olimlarning ta'lim nazariyalari ta'lim tizimining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Ta'lim jarayonida faol metodlar, muammoli o'qitish va interaktiv yondashuvlar keng tarqaldi.

JOURNAL OF PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH VOLUME-1, ISSUE-2, 2026

XX asrning ikkinchi yarmida texnologiyalar ta'limga kirib kelishi global tendensiyaga aylandi. Dastlab radio, televizor orqali ta'lim berish shakllari paydo bo'ldi, keyinchalik kompyuter va internetning rivojlanishi ta'lim jarayonini tubdan o'zgartirdi. Masofaviy ta'lim, elektron darsliklar, multimedia vositalari, virtual laboratoriyalar kabi yangiliklar ta'limning samaradorligini oshirdi va ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirdi.

XX asrda ta'limning insonparvarlashuvi kuchaydi. Har bir insonning ta'lim olish huquqi xalqaro darajada e'tirof etildi. Irqiy, milliy, jinsiy yoki ijtimoiy tafovutlardan qat'i nazar, barcha bolalar uchun teng imkoniyat yaratish asosiy maqsadga aylandi. Nogironligi bo'lgan bolalarni umumiy ta'lim muassasalariga jalb qilish, maxsus ehtiyojli o'quvchilar uchun sharoit yaratish inklyuziv ta'lim g'oyalarining shakllanishiga sabab bo'ldi.

XX asrning oxiriga kelib ta'lim tizimlarining xalqaro integratsiyasi kuchaydi. Davlatlar ta'lim sifatini xalqaro standartlarga moslashtirishga harakat qila boshladilar. PISA, TIMSS, UNESCO kabi xalqaro dasturlar orqali ta'lim tizimlari tahlil qilinib, mamlakatlar o'rtasida tajriba almashinuvi yo'lga qo'yildi. Ta'lim global jarayonga aylana boshladi.

Asr davomida ta'limning mazmuni ham o'zgardi. Faqat nazariy bilim berish emas, balki o'quvchilarda amaliy ko'nikmalar, kasbiy malaka va kompetensiyalarni shakllantirishga e'tibor kuchaydi. Tanqidiy fikrlash, muammo yechish, kommunikatsiya, ijodkorlik kabi ko'nikmalar zamonaviy ta'limning muhim maqsadiga aylandi.

XX asrda "umrbod ta'lim" (lifelong learning) konsepsiyasi ham keng tarqaldi. Ya'ni inson faqat maktab yoki universitet davrida emas, butun hayoti davomida bilim olib borishi kerakligi tushunchasi shakllandi. Bu jarayon qayta tayyorlash kurslari, malaka oshirish dasturlari va doimiy ta'lim tizimining rivojlanishiga sabab bo'ldi.

JOURNAL OF PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH VOLUME-1, ISSUE-2, 2026

XX asr jahon ta'lim tizimi tarixida modernizatsiya, ommalashuv va insonparvarlashuv davri bo'ldi. Ta'lim jamiyatning eng muhim ijtimoiy instituti sifatida rivojlanib, global miqyosda integratsiyalashdi. Texnologiyalar, yangi pedagogik yondashuvlar, tenglik va xalqaro hamkorlik ta'limning asosiy yo'nalishlariga aylandi. XX asrda shakllangan bu tendensiyalar bugungi XXI asr ta'lim tizimining poydevorini yaratib berdi.

XX asr davomida ta'lim tizimi faqatgina maktab va universitetlar faoliyati bilan cheklanib qolmay, jamiyatning barcha sohalariga chuqur kirib bordi. Dunyo mamlakatlari ta'limni iqtisodiy taraqqiyot, ijtimoiy barqarorlik va inson kapitalini rivojlantirishning asosiy omili sifatida ko'ra boshladilar. Shu sababli XX asrda ta'lim tizimida yana bir qancha muhim global tendensiyalar shakllandi.

XX asrda ta'limning demokratlashuvi jarayoni kuchaydi. Ya'ni ta'lim olish imkoniyati faqat boy yoki yuqori tabaqa vakillariga emas, balki jamiyatning barcha qatlamlariga ochiq bo'lib bordi. Ayniqsa, ayollar ta'limi rivojlanib, gender tenglik masalasi dolzarb bo'lib qoldi. Ko'pgina mamlakatlarda qizlarning maktab va oliy ta'limga jalb qilinishi davlat siyosatining muhim yo'nalishiga aylandi.

XX asrda ta'lim jarayoni inson shaxsiga yo'naltirilgan bo'lib, tarbiya va ta'limning insonparvarlik tamoyillari kuchaydi. O'quvchi faqat bilim oluvchi emas, balki mustaqil shaxs sifatida qaraladigan bo'ldi. Pedagoglar bolaning psixologik xususiyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda o'qitish metodlarini ishlab chiqdilar. Ta'lim jarayonida zo'ravonlik va majburlashdan voz kechish, o'quvchini erkin fikrlashga o'rgatish muhim vazifaga aylandi.

XX asrning ikkinchi yarmida fan va ishlab chiqarishning jadal rivojlanishi ta'lim tizimini ham yangilashni talab qildi. Ta'lim endilikda iqtisodiyot ehtiyojlariga mos mutaxassislar tayyorlashga yo'naltirildi. Kasb-hunar ta'limi, texnik maktablar, professional kollejlarga e'tibor kuchaydi. Ko'pgina davlatlarda dual ta'lim tizimi (nazariya va amaliyotni uyg'unlashtirish) paydo bo'ldi.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

XX asrda o'quv dasturlarining mazmuni ham tubdan o'zgardi. Ilm-fan rivoji natijasida yangi fanlar paydo bo'ldi va maktab ta'limiga kiritildi. Masalan:

informatika

ekologiya

psixologiya asoslari

texnologiya fanlari

Bundan tashqari, ta'lim mazmunida milliy qadriyatlar bilan birga umuminsoniy qadriyatlarni singdirish masalasi ham muhim bo'lib qoldi.

XX asrda davlatlar ta'lim tizimini markazlashgan holda boshqarishga harakat qildilar. Ta'lim vazirliklari, davlat standartlari va nazorat tizimlari shakllandi. Shu bilan birga, xususiy ta'lim muassasalari ham rivojlana boshladi. Ko'plab davlatlarda ta'limni moliyalashtirish uchun davlat budjeti asosiy manba bo'lsa-da, grantlar, xalqaro loyihalar va nodavlat sektor ham ta'limga jalb qilindi.

XX asr oxiriga kelib globallashuv jarayoni ta'lim tizimiga ham kuchli ta'sir ko'rsatdi. Mamlakatlar o'z ta'lim tizimlarini bir-biriga yaqinlashtira boshladilar. Talabalar almashinuvi, xalqaro universitetlar, qo'shma dasturlar kengaydi. UNESCO, UNICEF kabi xalqaro tashkilotlar ta'lim rivojida muhim rol o'ynadi. Ta'lim global hamkorlik va tajriba almashish maydoniga aylandi.

XX asrda ekologik muammolar va urushlarning ko'payishi ta'lim tizimida yangi tarbiyaviy yo'nalishlarni keltirib chiqardi. Maktablarda:

tabiatni asrash

tinchliksevarlik

inson huquqlari

global mas'uliyat

kabi g'oyalarni singdirishga katta e'tibor berildi. Bu jarayon "global ta'lim" tushunchasining shakllanishiga olib keldi.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

XX asrda o'qituvchi shaxsiga bo'lgan talab oshdi. Pedagoglarni tayyorlash bo'yicha universitetlar, pedagogika institutlari rivojlandi. O'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish, metodik bilimlarini yangilash va innovatsion texnologiyalarni o'zlashtirish zarur bo'lib qoldi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dewey J. Democracy and Education. — New York: Macmillan, 1916.
2. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. — Cambridge: Harvard University Press, 1978.
3. Piaget J. The Psychology of Intelligence. — London: Routledge, 1950.
4. UNESCO. Education for All: Global Monitoring Report. — Paris: UNESCO Publishing, 2000.
5. Coombs P.H. The World Educational Crisis: A Systems Analysis. — New York: Oxford University Press, 1968.
6. Carnoy M. Globalization and Educational Reform. — Stanford University Press, 1999.
7. Tilak J.B.G. Education and Development in Asia. — New Delhi: Sage Publications, 1995.
8. Giddens A. The Consequences of Modernity. — Cambridge: Polity Press, 1990.
9. OECD. PISA Programme for International Student Assessment Report. — Paris: OECD Publishing, 2001.
10. TIMSS International Study Center. Trends in International Mathematics and Science Study. — Boston College, 1995.
11. Zunnunov A., Abdullaeva M. Pedagogika tarixi. — Toshkent: O'qituvchi, 2010.
12. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Ta'lim va tarbiya nazariyasi. — Toshkent: Fan, 2015.
13. Saidahmedov N. Pedagogik mahorat va innovatsion ta'lim. — Toshkent: Sharq, 2018.
14. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2020

